

İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN NİKÂH AKDİNDE VELÂYET

Custody in Marriage Contract in Terms of Islâmic Law

Muhammed Mehdi AKSOY

Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye [ror.org/03gn5cg19](https://orcid.org/03gn5cg19)
PhD Student, Kahramanmaraş Sutcu Imam University Institute of Social Sciences
Department of Basic Islamic Sciences, Kahramanmaraş, Turkey

 m.mehdi.aksoy@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2854-730X>

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 21.09.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 10.10.2022

Yayın Tarihi / Published: 15.12.2022

 Atif / Cite as: Aksoy, Muhammed Mehdi. "İslâm Hukuku Açısından Nikâh Akdinde Velâyet".
Mütefekkir 9/18 (2022), 455-477. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1219575>

 Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University
Faculty of Islamic Sciences, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

 İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN NİKÂH AKDİNDE VELÂYET*

Öz

Aile müessesesinin temelini teşkil eden nikâh akdi, ferdî, içtimaî, dinî ve dünyevî yönlerin yanında hukukî boyuta da sahiptir. O bakımdan diğer hukukî tasarruflar gibi birtakım rükün ve şartları barındırmak durumundadır. Aksi takdirde dinen ve hukuken muteber sayılıp kendisine sonuç bağlanabilmesi mümkün değildir. Söz konusu önemine binaen İslâm hukukçuları nikâh akdi ile ilgili meseleleri en ince ayrıntısına kadar ele almış ve bu bağlamda hem rükün hem de şartlarını tüm detaylarıyla açıklığa kavuşturmuşlardır. Ancak bazı konularda ihtilaf etmişlerdir. Nikâh akdinin rükün ve şartlarına dair birçok ihtilaf bulunmakla beraber en çok tartışmaya konu olmuş meselelerin başında, velâyet meselesi gelmektedir. Bu çerçevede farklı delil, gerekçe ve bakış açılarına bağlı olarak kimlerde velâyet yetkisinin bulunduğu, velâyet yetkisinin kimler üzerinde cari olduğu, velâyette yetki sınırının ne olduğu ve velâyeti üstlenen kişinin (velinin) nikâh akdi açısından nasıl bir unsur sayıldığı konularında farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Bu çalışmanın amacı, karşılaştırmalı olarak İslâm hukukçularının nikâhta velâyet ile ilgili görüşlerinin ele alınması ve dayandıkları delillerin incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Nikâh, Ehliyet, Velâyet, Şart.

Custody in Marriage Contract in Terms of Islâmic Law

Abstract

The marriage contract, which forms the basis of the conjugal union has individual, social, religious, and secular aspects, but also has a legal dimension. In this respect, it has to contain some elements and conditions like other legal practises. Otherwise, it is not possible to be considered religiously and legally valid. Due to its importance, Islâmic jurists have dealt with the issues related to the marriage contract down to the last detail, and in this context, they have clarified both the elements, and the conditions in detail. However, they agreed on some issues and disagreed on others. Although there are many disputes about the elements and conditions of the marriage contract, the most controversial point is the issue of custody. In this context, different approaches have been put forward depending on different evidences, reasons, and perspectives about who has custody, who is subject to custody provisions, what is the limit of authority regarding custody and what is the current marital situation of the person who undertakes the custody. This study aims to comparatively examine the views of Islâmic jurists about custody in marriage and to examine the evidence they are based on.

Keywords: Fiqh, Marriage, Competence, Custody, Condition.

GİRİŞ

Nikâh akdi, birçok boyuta sahip olmakla birlikte temelde hukukî bir tasarruf olduğundan hukukî yönü bulunan her işlem gibi kendisi için belirlenmiş olan rükün ve şartları ihtiva etmek durumundadır. Aksi takdirde

* Bu makale, yazarın hazırlanma aşamasında olan “Aile Hukuku ile İlgili Âyetler Bağlamında Fikhî Görüş Farklılıklarının Usûlî Dayanakları” (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı) başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. / This article was produced from the author’s doctoral thesis titled “Aile Hukuku ile İlgili Âyetler Bağlamında Fikhî Görüş Farklılıklarının Usûlî Dayanakları” (Kahramanmaraş Sütçü İmam University Institute of Social Sciences Department of Basic Islamic Sciences) which is under preparation.

hukuken geçerli sayılması ve dinen muteber olması mümkün değildir. Bu sebeple İslâm hukukçularının nikâh akdi ile ilgili en çok üzerinde durdukları husus, rükün ve şartlar meselesidir.

Fakihler, nikâh akdinin rükün ve şartlarını, mensubu oldukları mezhebin ilkeleri çerçevesinde çeşitli delillere dayanarak farklı bakış açılarıyla belirlemişlerdir. Bunun doğal bir sonucu olarak bazı hususlarda ihtilaf etmişlerdir. İhtilaf ettikleri hususların başında da evlenmede velâyet meselesi gelmektedir. Bu bağlamda nikâh akdinde velâyetin cari olduğuna dair aynı görüşü paylaşmışlardır. Ancak kimlerin velâyet yetkisine sahip olduğu, kimler üzerinde velâyetin bulunduğu, velâyetteki yetki sınırının ne olduğu ve velinin nikâh akdi açısından nasıl bir unsur sayıldığı gibi konularda ihtilafa düşmüşlerdir.

Klasik fıkıh kitaplarında detaylı bir şekilde ele alınmış olan nikâhta velâyet meselesi, birçok modern akademik çalışmaya da konu olmuştur. Fakat yapılan çalışmaların çoğunda konu daha çok fûrû-i fıkıh açısından ele alınmıştır. Bazılarında ise ya konunun belirli bir yönüne temas edilmiş ya da konu sadece bir fakihin görüşleri bağlamında incelenmiştir. Mesela “İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet”,¹ “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı”,² “İslam Hukukunda Evlenme Akdi Bakımından Velinin Hukûkî Kişiliği”,³ “İslam Hukukunda Evlilikte Velâyetin Ortadan Kalkmasıyla Velinin Velayetinin Kime Gececeği Konusunun Değerlendirilmesi”⁴ ve “Şevkânî’ye Göre Nikâhta Veli Meselesi”⁵ başlıklı makaleler, Türkiye’de yapılmış olan öne çıkmış çalışmalardan bazılarıdır. Bu çalışmamızda ise tam edâ ehliyetine sahip olanlar ile sahip olmayanları kapsayacak şekilde velâyet meselesinin, mukayeseli olarak hem fûrû hem de usûl ve hilâfiyât bağlamında ele alınması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle mezheplerin görüşleri aktarılacak, ardından delilleri (usûlî dayanakları) zikredilecek, daha sonra her bir mezhebin karşıt görüşler ile ilgili değerlendirmelerine temas edilecektir. Böylece konuya dair görüşlerin arka planı tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın, alana katkı sunacağı ve konuyu bütüncül değerlendirebilme açısından araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

¹ Saffet Köse, “İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), 101-116.

² Muhammet Ali Danışman, “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 239-258.

³ Mustafa Genç, “İslam Hukukunda Evlenme Akdi Bakımından Velinin Hukûkî Kişiliği”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 35 (2020), 331-360.

⁴ Bedri Aslan, “İslam Hukukunda Evlilikte Velâyetin Ortadan Kalkmasıyla Velinin Velayetinin Kime Gececeği Konusunun Değerlendirilmesi”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (2016), 26-47.

⁵ Fatih Çınar, “Şevkânî’ye Göre Nikâhta Veli Meselesi”, *Mütefekkir* 3/5 (2016), 177-194.

1. VELÂYET VE EHLİYET KAVRAMLARI

Konunun tam manasıyla anlaşılabilmesi bakımından kısaca “velâyet” ve onunla sıkı bir ilişkisi bulunan “ehliyet” kavramlarına değinmek yerinde olacaktır. Zira velâyet, ehliyete göre teşekkül eden bir olgudur.

Velâyet; (ولي) kökünden türemiş mastar kalıbında bir kelime olarak sözlükte, “sevmek; yönelmek, yardım etmek; bir işin sorumluluğu kendi üstünde olmak”⁶ anlamlarına gelmektedir. Fıkıh terimi olarak ise “başkası ile ilgili tasarruf yetkisine ve söz hakkına sahip olmak”⁷ manasındadır. İslâm hukukçuları tarafından konusu itibarıyla mal ve nefis üzerinde velâyet, niteliği cihetiyle ise genel (âmme) ve özel (hâssa) velâyet şeklinde çeşitli açılardan taksime tâbi tutulmuş olmakla birlikte⁸ burada konunun kapsamı gereği sadece nefis üzerindeki velâyete değinilecektir.

Nefis/şahıs üzerinde velâyet, “Evlendirme, okutma, tedavi ettirme ve çalıştırma konusunda kâsırın şahsıyla ilgili yetki” anlamında olup nikâh akdi açısından “kendi başına evlenme salahiyeti bulunmayan kişi adına hukukî bir işlem olan nikâh akdini gerçekleştirme, diğer bir ifadeyle kâsır olan kişiyi evlendirme yetkisi” manasındadır.⁹ Bu çeşit velâyetin, icbârî ve ihtiyârî olmak iki alt türü bulunmaktadır:

a- İcbârî velâyet; “velâyete tâbi bulunan kimseyi iznine bağlı olmaksızın evlendirebilme yetkisi” anlamındadır. Bu tür velâyete sahip olan kimseye *mücbir veli* denilir.¹⁰

b- İhtiyârî velâyet; “velâyete tâbi bulunan kimseyi rızasına binaen evlendirebilme yetkisi” manasındadır. Bu çeşit velâyete sahip olan kimseye ise *gayr-i mücbir veya muhayyir veli* denilir.¹¹

Ehliyet;¹² çeşitli şekillerde tanımlanmış olmakla birlikte özetle “kişinin haklardan faydalanması ve haklarını kullanmaya elverişli bulunması” demek olup vücûb ve edâ şeklinde iki çeşidi bulunmaktadır:

a- Vücûb ehliyeti; “haklara sahip olmak” anlamındadır. Tahakkuku için insan olmanın dışında başka bir şart gerektirmeyen bu çeşit ehliyet, iki alt türden müteşekkildir. Birincisi, anne karnında bulunan ceninin sahip olduğu

⁶ H. Yunus Apaydın, “Velâyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 43/15.

⁷ Komisyon, *Dini Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: DİB Yayınları, 2015), 688.

⁸ Geniş bilgi için bk. Mustafa Genç, “İslam Hukukunda Velâyetin Mahiyeti”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 7/6 (2020), 210-212; Aslan, “İslam Hukukunda Evlilikte Velâyetin Ortadan Kalkmasıyla Velinin Velayetinin Kime Gececeği Konusunun Değerlendirilmesi”, 29-30.

⁹ Mustafa Ahmed Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âmm* (Şam: Dârü'l-Kalem, 2004), 2/485; Genç, “İslam Hukukunda Velâyetin Mahiyeti”, 212.

¹⁰ Muhammed Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye* (Beyrut: Dârü'l-Fikri'l-Arabi, ts.), 108.

¹¹ Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, 108.

¹² Detaylı bilgi için bk. Ali Bardakoğlu, “Ehliyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 10/536.

eksik vücûb ehliyetidir. İkincisi, temyiz çağına erişmemiş çocuklar ile zihinsel engellilerin sahip oldukları tam vücûb ehliyetidir.

b- Edâ ehliyeti; haklar konusunda tasarruf yetkisine sahip olma manasındadır. Bu çeşit ehliyetin de kendi içerisinde iki alt türü bulunmaktadır. Birincisi, âkil, bâliğ ve reşit olan (hacir altına alınmayı gerektirecek bir arızası bulunmayan) kişilerin sahip oldukları tam edâ ehliyetidir. İkincisi, temyiz çağına erişmiş çocuklar ile ma'tûh ve seffh gibi büyüklerin sahip oldukları eksik edâ ehliyetidir.

Edâ ehliyeti bulunmayalar (-sadece- vücûb ehliyeti bulunanlar) hakları ile ilgili hiçbir tasarruf yetkisine sahip değildirler. Eksik edâ ehliyeti bulunanlar, haklarına dair kısmen tasarruf yetkisini haizdiler. Tam edâ ehliyeti bulunanlar ise hakları ile ilgili sınırsız tasarruf yetkisine sahiptirler.¹³

2. TAM EDÂ EHLİYETİNE SAHİP OLANLAR ÜZERİNDE EVLENDİRME VELÂYETİ

İslâm hukukçuları, mâlî haklara dair tam edâ ehliyetinin tahakkuku için akıl, buluş ve rüştün kâfi olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.¹⁴ Ancak nikâh akdinde bu şartların yeterli olup olmadığı hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Hanefîler, nikâhta tam edâ ehliyetinin söz konusu olabilmesi için mezkûr şartları yeterli görmüşlerdir.¹⁵ Diğer üç mezhebe mensup fakihler ise zikri geçen hususlara ilaveten erkeğin de şart olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁶ Bu bağlamda; tüm mezheplere göre âkil-bâliğ olan reşid bir erkek, evlenme dâhil bütün tasarruflarında tam edâ ehliyetini haizdir. Bu nedenle hiçbir şekilde velâyete tâbi değildir. Dolayısıyla başkasının izin ve icazetine bağlı olmaksızın evlenmesi sahihtir.¹⁷ Âkil ve bâliğ olan reşid bir kız ise; Hanefîler'e göre tam edâ ehliyeti konusunda erkek gibidir. Binaenaleyh üzerinde velâyet yetkisi söz konusu olmayıp kendi başına evlenebilir.¹⁸ Diğer

¹³ Bardakoğlu, "Ehliyet", 10/533-539; Zekiyuddin Şa'bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, çev. İbrahim Kâfi Dönmez (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 295-306; Fahrettin Atar, *Fıkâh Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 191-207.

¹⁴ Alaüddin Ebû Bekir b. Mes'ud b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1986), 5/135; Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Mükrim es-Saidî el-Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevîalâşerhi Kifâyetü't-tâlibi'r-rabbânî* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1994), 2/137; Siracuddin Ebû Hafs Ömer b. Ali b. Ahmed İbnü'l-Mülakkîn, *Ucâletü'l-muhtâc ilâ tevcihi'l-Minhâc* (Ürdün: Dârü'l-Kitâb, 2001), 2/672; Alaüddin Ebü'l-Hasen Ali b. Süleyman b. Ahmed el-Merdâvî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcihi mine'l-hilâf* (Kahire: Hecer li't-Tibaeti ve'n-Neşri, 1995), 11/18.

¹⁵ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/232.

¹⁶ Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdurrahmân el-Misrî el-Karâfî, *ez-Zahire* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslami, 1994), 4/201; İbnü'l-Mülakkîn, *Ucâletü'l-muhtâc*, 3/1202; Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Riyad: Dârü'l-Âlemi'l-Kütüb, 1997), 9/345.

¹⁷ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/241; Ebü'l-Kâsım Ubeydullah b. Hüseyin b. Hasen el-Basrî İbnü'l-Cellâb, *et-Tefri' fi fikhî'l-İmam Mâlik* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2007), 1/370; Muhyissünne Ebû Muhammed el-Hasan b. Mes'ud el-Beğavî, *et-Tehzîb fi fikhî'l-İmami's-Şâfi'* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997), 5/265; Mansûr b. Yunus b. İdrîs el-Buhûti, *Kuşşâfü'l-kina'an metni'l-ikna'* (Riyad: Mektebetü'n-Nasrî'l-Hadise, 1968), 5/44.

¹⁸ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/241; Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdân

mezheplere göre ise malî hakları konusunda tam edâ ehliyetine sahiptir. Ancak nikâh akdi açısından tam edâ ehliyetine sahip olmayıp üzerinde velâyet caridir. Bu sebeple kendi başına evlenmesi muteber değildir.¹⁹

2.1. Hanefiler'in Yaklaşımı

Hanefiler âkil-bâliğ olan reşit kızın/kadının nikâh akdine taraf olup kendi başına evlenmesinin caiz olduğu konusunda ittifak halinde olmakla birlikte velinin nikâh akdi açısından nasıl bir unsur olduğu ile ilgili farklı yönelimler sergilemişlerdir. İmam Ebû Hanife (ö. 150/767) ve İmam Ebû Yûsuf'a (ö. 182/798) göre veli, rûkûn olmadığı gibi bir şart da değildir. Yani nikâh akdinin in'ikadı, sıhhati ve nefâzı açısından herhangi bir şey ifade etmemektedir. Dolayısıyla âkil-bâliğ bir kızın/kadının kendi başına akdedeceği nikâh, her halükârda mün'akid, sahih ve nafiz olur. Sadece dengi olmayan biriyle evlenirse nikâhın feshine yönelik velinin talep hakkı meydana gelir. İmam Muhammed'e (ö. 189/805) göre ise veli, nefâz şartıdır. Binaenaleyh bir kızın kendisiyle ilgili yapacağı nikâh akdi mün'akid ve sahih olur. Fakat nâfiz olmaz. Mevkuf olup velinin icazetinden sonra nâfiz hale gelir.²⁰ Şu hâlde İmam Ebû Hanife ve İmam Ebû Yûsuf'a göre nikâh konusundaki velâyet tamamen kızın yetkisi dâhilinde iken İmam Muhammed'e göre kız ile veli arasında müşterek bir velâyet hakkı söz konusudur. Bu yaklaşım farklılığının pratik bir sonucu olarak İmam Ebû Hanife ve İmam Ebû Yûsuf'a göre reşit olan kız velisinin iznini almadan evlenebilir. Buna karşın İmam Muhammed'e göre kız velisinin iznini almadan evlenemediği gibi veli de onayını almadan onu evlendiremez.²¹ Bununla birlikte Hanefiler, oluşabilecek töhmetlerin önüne geçilmesi için nikâh akdinin kız adına veli tarafından gerçekleştirilmesinin mendûb olduğunu ifade etmişlerdir.²²

Hanefiler, âkil-bâliğ bir kızın nikâh akdine taraf olarak kendi başına evlenebileceği ile ilgili görüşlerinde bazı âyet ve hadislerin yanı sıra birtakım aklî gerekçelere (kıyasa) dayanmışlardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1) Hanefiler'in bu konuda istinat ettikleri esas delil, "Eğer erkek, kadını (üçüncü defa) boşarsa, kadın başka koca ile nikâhlanmadıkça onu -bir daha-

el-Kudûrî, *et-Tecrid* (Kahire: Dârü's-Selâm, 2006), 9/4263.

¹⁹ Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Lahmî, *et-Tefsira* (Katar: Vezâretü'l-Evkâf, 2011), 4/1779-1778; Ebû'l-Mehâsin Fahrü'lislâm Abdülvâhid b. İsmâil b. Ahmed et-Taberî er-Rüyânî, *Bahrü'l-mezheb fî fûru'îl-mezhebi's-Şâfiî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2009), 9/34; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/345.

²⁰ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/247-248; Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dârü'l-Marife, 1993), 5/11; Kudûrî, *et-Tecrid*, 2006, 9/4239.

²¹ Köse, "İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet", 106.

²² Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik* (Beyrut: Dârü'l-Kitabî'l-İslami, ts.), 3/117.

alması kendisine helâl olmaz."²³ âyetidir. Onlara göre bu âyet, kadının veli iznine ihtiyaç duymaksızın kendi başına evlenmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Şöyle ki; bu âyette geçen nikâh lafzının hakikat olan cinsel birliktelik manasında olması muhtemel olduğu gibi mecaz olan akit anlamında olması da ihtimal dâhilindedir. Bu iki ihtimalin her biri de beraberinde başka bir ihtimali gerekli kılmaktadır. Nikâh kavramının akit (mecaz) anlamında olması, kadına izafesini hakikat kabilinden kılar. Çünkü tarafı olarak nikâh akdine iştirak etme hususunda kadın erkek gibidir. İlgili lafzın cinsel birliktelik (hakikat) manasında olması ise, kadına izafesini mecaz kabilinden kılar. Zira gerçekte duhûlü yapan erkek olduğu için kadın bu mana yönüyle nikâhın tarafı değil, konusudur.²⁴ Bu ihtimallerden evla olan da nikâhın akit manasında alınarak kadına izafesinin hakikat kılınmasıdır. Çünkü âyetteki "*Eğer bu kişi de onu boşarsa*" ifadesi, bu yönde bir karinedir.²⁵ Nikâh kavramının cinsî münâsebet manasında alınmasını sağlayıp kadına izafesini mecaz kılacak bir karine ise söz konusu değildir. Sonra aynı âyetteki "*birbirlerine tekrar dönmelerinde (evlenmelerinde) bir sakınca yoktur*" ifadesinde yer alan "*بَيِّنَاتًا*" şeklindeki dönme fiili, ikil kalıp kullanılarak kadın ile erkeğe birlikte izafe edilmiştir. Tekrardan dönmenin ise yeni baştan yapılacak bir akitle olacağına ihtilaf yoktur. Şu hâlde âyette kadına izafe edilmiş olan, cinsel birliktelik değil, nikâh akdidir. Bu da kadının kendi başına evlenmesinin caiz olduğunu göstermektedir. Çünkü âyette üç talâkla boşanmış kadının velisi tarafından evlendirilmesi buyrulmamış, bizzat kendisinin ikinci kocayla evlenmesi gerektiği ve onunla evlenip boşandıktan sonra kendisini üç talâkla boşayan ilk kocaya dönebileceği bildirilmiştir.²⁶

Hanbelîler'in yanı sıra bazı Mâlikîler ile bazı Şafîiler'e göre bu âyette yer alan nikâh lafzı, hakikat olan akit manasında olmayıp mecaz olan cinsî münâsebet anlamındadır. Karinesi de "balcağız"²⁷ hadisidir. Zira bu hadiste bildirildiği üzere üç talâkla boşanan bir kadının kocasına dönmesi, başkasıyla nikâhlanıp cinsel birliktelikte bulunması neticesinde caiz olmaktadır.²⁸

²³ el-Bakara 2/230.

²⁴ Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. İshâk b. Ahmed eş-Şibli el-Gaznevî, *Şerhü'l-Muğni* (Afyon: Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Yazmalar, 17704), 38a.

²⁵ Ahmed b. Ali Ebû Bekir er-Râzî el-Cessâs, *Şerhü Muhtasari't-Tahâvî* (Beirut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 2010), 4/256-257.

²⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/11.

²⁷ Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre "Rifâa el-Kurezî'nin karısı Peygamber (s.a.s.)'in yanına gelerek 'Ya Rasûlallah! Rifâa benî üç talâkla boşadı. Sonra ben de Abdurrahmân b. Zubeyr el-Kurazî ile evlendim. Fakat Abdurrahmân'ın erliği şu elbise saçağı gibi gevşektir', dedi. Bunun üzerine Rasûlallah (s.a.s.), 'Öyle zannediyorum ki, sen (eski kocan) Rifâa'ya dönmek istiyorsun. Fakat (ikinci kocan) Abdurrahmân senin balcağızından, sen de onun balcağızından tatmadıkça bu olmaz' buyurdu." (Buhârî, "Talak", 6; Müslim, "Nikâh", 115).

²⁸ Ebû'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdi İyâz, *et-Tenbîhâtü'l-müstanbeta ala'l-kütübi'l-müdevveneti ve'l-muhtaleta* (Beirut: Dârü İbn Hazm, 2011), 2/536; Ebû'l-Hasen Ali b. Said Recrâcî, *Menâhicü't-tahsil ve netâicü letâfi't-te'vil fi şerhi'l-Müdevveneti ve halli müşkilâtiha* (Beirut: Dârü İbn Hazm, 2007), 3/156; Ebû'l-Bekâ Kemâlüddin Muhammed b. Mûsâ b. İsâ el-

Ayrıca âyette nikâhın kocaya isnad edilmiş olması, nikâh lafzının cinsî münâsebet manasında olduğu ile ilgili ikinci bir karinedir. Çünkü Araplar nikâh lafzını yabancıya isnad ettiklerinde akit, kocaya isnad ettikleri vakit cinsel birliktelik manasında kastetmektedirler. Bu sebeple âyet, kadının kendi başına evlenebileceği ile ilgili delil olmaya elverişli değildir.²⁹

Hanefîler'e göre balcağız hadisi, âyetteki nikâh lafzının cinsî münâsebet anlamında olduğu ile ilgili bir karine değil, kadının kendisini üç talâkla boşayan ilk kocaya helal olabilmesi için ikinci kocayla cinsel ilişki kurmasının gerektiğine dair ilave hüküm içeren bir delildir.³⁰ Mâlikî ve Şâfiî fakihlerden de bu görüşü benimseyenler olmuştur. Yani bazı Mâlikî ve Şâfiî hukukçulara göre de âyetteki nikâh lafzı akit manasındadır.³¹ Dolayısıyla âyette, üç talâkla boşanmış bir kadının ilk kocasıyla evlenebilmesi için başka bir koca ile akit yapması gerektiği bildirilmiştir. Fakat Sünnet (balcağız hadisi), bu şarta ilâveten akitten sonra cinsel birlikteliğin de vuku bulması gerektiğini beyân etmiştir.³²

2) Hanefîler'in dayandıkları diğer bir âyet, "*Süreleri (iddetleri) sonra erince artık kendileri için yaptıkları marufa uygun şeyler hakkında size bir günah yoktur.*"³³ âyetidir. Onlar, bu âyette iddetleri son bulan kadınların kendileri hakkında marufa uygun şeyleri yapmakta serbest bırakıldıklarını, evlenmenin ise marufa uygun olduğunu, bu sebeple kadınların kendi başlarına evlenebileceklerini belirtmişlerdir.³⁴

Diğer mezheplere göre bu âyet, kadının kendi başına evlenmesinin caiz olduğuna dair delil olmaya elverişli değildir. Zira bu âyet boşanmış kadınlar hakkında olup onlar üzerinde icbârî velayet yetkisinin bulunmadığını

Kâhirî eş-Şâfiî ed-Demîrî, *en-Necmü'l-vehhâc fî şerhi'l-Minhâc* (Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2004), 7/171-172; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 9/339, 10/550-551; Zeynuddin el-Müneccî b. Osman b. Es'ad el-Hanbelî et-Tenûhî, *el-Mumtî' fî şerhi'l-Mukni'* (Mekke: Mektebetü'l-Esedî, 2003), 3/598.

²⁹ Fahrüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyn et-Teymî er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb* (Beyrut: Dârü'l-İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1420), 6/449.

³⁰ Bedruddin Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed b. Hüseyin el-Aynî, *el-Binâye şerhu'l-Hidâye* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 5/476.

³¹ Bazı Mâlikî ve Şâfiîler, Hanefîler gibi ilgili âyetteki nikâh lafzının akit manasında olduğunu benimsemiş olsalar da hangi yönle bu manaya delalet ettiği konusunda onlardan farklı düşünülmüşlerdir. Zira Hanefîler'e göre "nikâh" lafzı hakikat itibarıyla cinsel birliktelik, mecaz itibarıyla akit manasında iken diğer iki mezhebe göre tam tersine "nikâh" lafzı hakikat itibarıyla akit, mecaz itibarıyla cinsel birliktelik anlamındadır. Buna göre Hanefîler, söz konusu âyetteki nikâh lafzının akit manasında olduğunu söylerken mecaz manada kabul etmişlerdir. Bu nedenle -zikri geçen- bazı karinelere söz etmişlerdir. Çünkü mecaz anlamın esas alınabilmesi için karine gereklidir. İlgili lafzın akit manasında olduğunu belirten Mâlikîler ile Şâfiîler ise hakikat manada kabul etmişlerdir. Detaylı bilgi için bk. Fatih Çınar, "Şer'î Naslar Bağlamında Nikâh Lafzı ve Fıkhi Tesiri", *Mütefekkir* 7/13 (2020), 225-240.

³² Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtûbî İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktsid* (Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2004), 3/106; Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî el-Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr fî fikhî mezhebi'l-İmami's-Şâfiî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999), 10/327.

³³ el-Bakara 2/234.

³⁴ Cessâs, *Şerhü Muhtasari't-Tahâvî*, 4/257; Kudûrî, *et-Tecrid*, 2006, 9/4239.

bildirmektedir. Yoksa kendi başlarına evlenebileceklerini bildirmemektedir. Dolayısıyla âyette boşanmış kadınların marufa uygun şeylerde serbest bırakılmış olmaları, şahitsiz evlenebilecekleri manasına gelmediği gibi velisiz evlenebilecekleri anlamına da gelmemektedir. Çünkü marufa uygun olan, nikâhta velinin bulunmasıdır.³⁵

3) Hanefiler, “Kendisini peygambere hibe eden mü’min kadını, diğer mü’minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık).”³⁶ âyetini de delil olarak zikretmişlerdir. Zira bu âyette geçen hibe lafzının akit anlamında olduğunu ve kadına izafe edildiğini, bunun ise kadının kendi adına akdi üstlenmesinin sahih olduğuna delalet ettiğini ifade etmişlerdir.³⁷

4) Hanefiler’e göre “Kadınları boşadığınızda, bekleme müddetlerini (iddetlerini) bitirdikleri vakit, aralarında marufa razı olmaları kaydıyla kocalarını nikâhlanmalarına engel olmayın.”³⁸ âyeti de kadının kendi başına evlenebileceğine dair bir delildir. Çünkü bu âyette de nikâh veliye değil, bizzat kadına izafe edilmiştir. Ayrıca kocalarıyla tekrardan evlenme konusunda engellenmeleri yasaklanmıştır. Bu ise, kadının yapacağı nikâh akdinin sahih olduğunu gösterir.³⁹

Hanefiler, mezkûr âyetlere ilâveten birçok hadisi de dayanak göstermişlerdir. Fakat temelde iki hadisi delil olarak zikretmişlerdir. Söz konusu hadislerin ilki, “Dul kadın üzerinde velinin yetkisi yoktur”⁴⁰ hâdisi, ikincisi ise “Kocası olmayan kadın kendi nefsi ile ilgili velisinden daha hak sahibidir.”⁴¹ hadisidir. Onlara göre ilk hadiste hâs olarak dul kadın, ikinci hadiste ise âm olarak hem dul kadın hem de bakire kız üzerinde velâyet yetkisinin bulunmadığı bildirilmiştir. Zira ikinci hadiste geçen “الایم” lafzı, “kocası olmayan” anlamında âm bir lafız olup evlilik geçirmiş olanlarla birlikte hiç evlenmemiş kadınları da kapsamaktadır.⁴²

Diğer mezheplere göre ikinci hadis bakire olan kızlara şâmil değildir. Zira ilk hadis onu tefsir ederek içerdiği “الایم” lafzının dul anlamında olduğunu beyân etmiştir. Sonra bu hadisler dulların da kendi başlarına evlenebileceklerine delalet etmemektedir. Üzerlerinde icbâri velâyetin bulunmadığına ve evlendirilme konusunda izinlerinin alınması gerektiğine delalet etmektedir.⁴³

³⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/38; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 9/42; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, 9/39.

³⁶ el-Ahzâb 33/50.

³⁷ Kudûrî, *et-Tecrîd*, 2006, 9/4239; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâî*, 2/248.

³⁸ el-Bakara 2/232.

³⁹ Serâhsî, *el-Mebsût*, 5/11; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâî*, 2/248.

⁴⁰ Müslim, “Nikâh”, 9; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 25; Dârekutnî, “Nikâh”, 1.

⁴¹ Müslim, “Nikâh”, 9; Tirmizî, “Nikâh”, 18; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 25; “Nikâh”, 13; Dârekutnî, “Nikâh”, 1.

⁴² Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâî*, 2/248; Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârî ez-Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dekâik* (Kahire: Matbaatü'l-Emirîyye, 1313), 2/117.

⁴³ Kâdi Abdülvehhab, *el-Meûne alâ mezhebi âlimi'l-Medine* (Mekke: Mektebetü Nizar Mustafa el-Bâz,

Hanefîler hadisler arasında beyân ilişkisinin bulunduğunu kabul etmemişlerdir. Zira beyânın mücmel deliller için söz konusu olduğunu, “Kocası olmayan...” hadisinin ise mücmel olmadığını, bu nedenle diğer hadisin beyân sayılamayacağını belirtmişlerdir. Onlara göre her iki hadis de müfesserdir. Bu sebeple dul kadın hakkındaki hadisle hâs olarak, kocası bulunmayan kadın hakkındaki hadisle ise âm olarak amel edilmelidir.⁴⁴

Hanefîler, nikâh akdini malî muamelelere kıyas ederek görüşlerini aklî gerekçe ile de temellendirmişlerdir. Onlara göre âkil-bâliğ bir kız malları konusunda tam tasarruf yetkisine sahiptir. Bu sebeple kendi nefsi üzerinde de böyle bir tasarruf hakkına sahip olmalıdır. Sonra velâyetteki temel gaye, velâyete tâbi bulunan kimselerin kendi başlarına elde etmekten aciz oldukları maslahatları onların adına temin etmektir. Bu ise sadece âkil-baliğ olmayanlar için söz konusu olur. Zira kadın veya erkek olması fark etmeksizin rüşte erişmiş kimselerin, menfaatlerine olan şeyleri bilip kendi başlarına elde etmeleri mümkündür.⁴⁵

2.2. Diğer Mezheplerin Yaklaşımı

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler, bir kadının kendi başına evlenemeyeceği konusunda ittifak etmiş olmakla birlikte velinin nikâh akdi açısından nasıl bir unsur olduğu konusunda farklı yönelimler sergilemişlerdir. Veli, Mâlikî ve Şâfiîler’e göre rükün,⁴⁶ Hanbelîler’e göre ise sıhhat şartıdır.⁴⁷ Mezheplerin bu ihtilafları, şer’î kavramlara dâhil olan nefiy edatlarının ifade ettiği anlam ile ilgili yaklaşım farklılığına dayanmaktadır. Zira delil aldıkları -ileride zikredilecek olan- hadiste “لا نكاح” buyrularak şer’î bir kavram olan “نكاح” lafzına olumsuzluk edatı “لا” dâhil olmuştur. Bunun ifade ettiği anlam ile ilgili ise farklı görüşler benimsenmiştir. Bazı usûlcülere göre şer’î kavramlara dâhil olan olumsuzluk edatı, bizzat kavramın kendisini olumsuzlaştırarak zatının yok hükmüne geldiğini ifade eder.⁴⁸ Buna göre hadisin manası, “Veli ve iki şahidin bulunmadığı nikâh yok hükmündedir” şeklindedir. Bir kısım usûlcülere göre ise şer’î kavramların başında bulunan olumsuzluk edatları, kavramların ifade ettikleri mananın sıhhat veya kemâl gibi niteliklerini olumsuzlaştırmaktadır.⁴⁹ Bu durumda hadisin manası, “Veli ve iki şahidin bulunmadığı nikâh sahih -veya kâmil- değildir.” şeklinde olmaktadır. İşte Mâlikî ve Şâfiîler, hadisteki olumsuzluk edatının, zatın nefiyine yönelik

ts.), 720; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/43.

⁴⁴ Aynî, *el-Binâye*, 5/77.

⁴⁵ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi*, 2/248.

⁴⁶ Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Halvetî es-Sâvî, *Bülegatü's-sâlik li ekrabi'l-mesâlik* (Beirut: Dârü'l-Mearif, ts.), 2/351; Ensârî, *Esna'l-metâlib*, 3/125.

⁴⁷ İbn Kudâme, *el-Kâfi*, 3/8.

⁴⁸ Kâdi Ebü Bekir Muhammed b. et-Tayyib el-Bakillânî, *et-Takrîb ve'l-irşâd* (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 1/382; Ebü Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısrî el-Minhâcî eş-Şâfiî ez-Zerkeşî, *el-Bahrü'l-muhîr fi usuli'l-fikh* (b.y.: Dârü'l-kütübey, 1994), 5/73.

⁴⁹ Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdi İyâz, *İkmâlu'l-mu'lim bi-fevâidi Müslim* (Kahire: Dârü'l-Vefâ, 1998), 2/271.

olduğunu benimseyerek velinin bulunmadığı nikâhın yok hükmünde olduğunu belirtmişlerdir. Buna istinaden velinin rükün olduğunu ifade etmişlerdir. Zira rükün bulunmadığında akit batıl olup yok hükmünde sayılır.⁵⁰ Hanbelîler ise ilgili nefiy edatının sıhhatin nefiyine yönelik olduğunu benimsemiş ve velinin bulunmadığı nikâh akdinin sahih olmayacağını belirtmişlerdir. Buna binaen velinin sıhhat şartı olduğunu beyân etmişlerdir.⁵¹ Fakat bu ihtilaf lafzî olup pratik bir sonucu bulunmamaktadır. Zira adı geçen üç mezhebe göre rükün veya sıhhat şartının bulunmaması, akdi fâsid/batıl kılma hususunda aynı neticeyi doğurmaktadır.⁵²

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler, bir kızın kendi başına evlenmesinin caiz olmadığı ve ancak velisi tarafından evlendirilebileceği ile ilgili görüşlerinde şu delilleri dayanak göstermişlerdir:

1) “İçinizdeki bekârları ve köleleriniz ile câriyelerinizden iyi olanları evlendirin.”⁵³ Adı geçen üç mezhebe göre bu âyette bekârların evlendirilmeleri ile ilgili yer alan emir, velilere yöneltilmiştir. Bu da evlendirme yetkisinin velilerin elinde olduğuna delalet etmektedir. Aksi halde emir doğrudan evlenecek olan kişilere yöneltilirdi.⁵⁴

Hanefîler’e göre bu âyette bekârların evlendirilmesi konusunda hitabın veliye yöneltilmiş olması, yaygın örf sebebiyledir. Zira namahrem erkeklerin bulunduğu ortama girmeyi gerektirdiğinden nikâh akdini genelde kadın adına veliler üstlenmektedirler. Dolayısıyla âyetteki emir velinin şart olduğuna değil, mendub olduğuna delalet etmektedir.⁵⁵

2) “İman etmedikleri sürece müşrik erkeklerle mü’min kadınları evlendirmeyin.”⁵⁶ Kadının kendi başına evlenemeyeceğini benimseyen mezheplere göre bu âyette de aynı şekilde hitap velilere yöneltilmiş ve velâyetleri altında bulunan mü’min kadınları müşrik erkeklerle evlendirmeleri yasaklanmıştır. Bu da evlendirme konusundaki yetkilinin veli olduğuna delalet etmektedir. Aksi takdirde velilerin nehyedilmiş olmasının bir manası olmazdı. Böyle bir durumda nehiy mü’min kadınların kendilerine

⁵⁰ Bakillânî, *et-Takrîb ve'l-irşâd*, 1/382, 3/258; Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî el-Gazzâlî, *el-Mustasfâ* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993), 188.

⁵¹ Kâdî Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Halef el-Ferrâ Ebû Ya'la, *el-'Udde fî usulî'l-fıkah* (b.y: y.y. 1990), 2/436, 515; Merdâvî, *et-Tahbîr şerhu't-tahrîr* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2000), 6/2777.

⁵² Şa'bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, 269-271; Atar, *Fıkah Usûlü*, 161.

⁵³ en-Nûr, 24/32.

⁵⁴ Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekir b. Ferh el-Ensârî el-Hazrecî el-Kurtûbî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'an*, (Kahire: Dârü'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964), 12/239; İmaduddin Ali b. Muhammed b. Ali Ebû'l-Hasen et-Taberî Kiyâ el-Harrâsî, *Ahkâmu'l-Kur'an* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1405), Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî Kâdî Abdülvehhâb, *el-İşrâfâlanûketi mesâilî'l-hilâf* (Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1999), 2/686; 4/313; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/61.

⁵⁵ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/248.

⁵⁶ el-Bakara 2/221.

yönelik olurdu.⁵⁷

Hanefîler bu âyetteki hitabı da bir önceki âyette yer alan hitap gibi değerlendirmiş ve velinin muhatap alınmasının yaygın örf sebebiyle olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla onlara göre hitap velilere yöneltilmiş olsa da gerçek muhataplar kadınların kendileridir.⁵⁸

3) “Kadınları boşadığınızda, bekleme müddetlerini (iddetlerini) bitirdikleri vakit, aralarında marufa razı olmaları kaydıyla kocalarını nikâhlanmalarına engel olmayın.”⁵⁹ Üç mezhebe göre -önceki iki âyette olduğu gibi- bu âyette de velilere hitap edilerek kocalarıyla tekrardan evlenmek isteyen velâyetleri altındaki kadınlara engel olmaları yasaklanmıştır. Bu da kadını evlendirme salahiyetinin velinin uhdesi dâhilinde olduğuna delalet etmektedir. Zira nehyin velilere yönelik olması, nehyedilen hususun onların yetkisi dâhilinde olduğunu gösterir. Aksi halde mâni olmaları bir anlam ifade etmezdi. Dolayısıyla kadının kendi adına nikâh akdine taraf olma konusunda yetkisi bulunsaydı velilere böyle bir nehiy yöneltilmezdi.⁶⁰ Sonra kadının kocasıyla yeniden nikâhlanması marufa rıza göstermeleri şartına bağlanmıştır ki maruf örfe uygun olandır. Örfe göre ise nikâhta velinin bulunması gereklidir.⁶¹

Hanefîler’e göre bu âyetteki hitap velilere değil, boşayan kocalara yöneliktir. Zira Araplar bir kadını boşadıkları vakit iddet bitimine yakın bir dönemde ric’at yapıyor, ardından tekrar boşuyorlardı. Böylece iddetin uzamasına neden olup kadının başka birisiyle evlenmesine engel oluyorlardı. İşte bu âyette hanımlarını boşayan kocalar böyle davranmaktan nehyedilmişlerdir. Binaenaleyh âyette velinin şart olduğuna dair bir delalet söz konusu değildir.⁶²

Diğer mezhepler, bu yaklaşımı âyetin iniş sebebine aykırı düştüğü gerekçesiyle reddetmiştir. Zira bu âyet, kocasına tekrar dönmek isteyen bacısına mâni olduğu için Mâ’kil b. Yesâr (r.a.) hakkında nâzil olmuştur.⁶³

4) “(Şuayb) dedi ki: Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımдан birini sana nikâhlamak istiyorum.”⁶⁴ Kadının kendi başına evlenemeyeceğini belirten mezhepler içerisinde önceki şeriatları hüccet kabul eden Mâlikîler, bu âyeti de delil saymışlardır. Onlara göre Hz. Şuayb’ın Hz. Musa’ya kızını

⁵⁷ Lahmî, *et-Tebşira*, 4/1779-1780; Kurtûbî, *el-Câmi*, 3/72.

⁵⁸ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî el-Mâtürîdî, *Te’vilâtü ehli’s-sünne (Te’vilâtü’l-Kur’ân)* (Beirut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2005), 2/125.

⁵⁹ el-Bakara 2/232.

⁶⁰ İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü’l-mümeħhidât* (Beirut: Dârü’l-Garbi’l-İslami, 1988), 1/472; Ebü’l-Hasen Yahya b. Ebi’l-Hayr b. Sâlim el-Yemenî eş-Şâfiî el-İmrânî, *el-Beyân fi mezhebi İmami’s-Şâfiî* (Cidde: Dârü’l-Minhâc, 2000), 9/153; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 9/345.

⁶¹ Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 9/39.

⁶² Cessâs, *Şerhü Muhtasari’t-Tahâvî*, 4/260.

⁶³ Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 9/39.

⁶⁴ el-Kasas 28/27.

teklif ederken ondan izin almış olmaması, kızı evlendirme yetkisinin velinin uhdesinde olduğunu gösterir. Aksi takdirde Hz. Şuayb'ın izin alması gerekirdi. Oysa izin aldığına dair bir delil mevcut değildir.⁶⁵

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler, zikir geçen âyetlere ile birlikte birçok hadisi de delil almışlardır.⁶⁶ Ancak asıl dayandıkları, "Hangi kadın, velisinin izni olmadan nikâhlanırsa onun nikâhı batıldır"⁶⁷ hadisiyle⁶⁸ "Veli ve iki adaletli şahidin bulunmadığı nikâh geçersizdir"⁶⁹ hadisidir.⁷⁰

Hanefîler'e göre ilk hadis zayıftır. Bu nedenle amel edilmeye uygun değildir.⁷¹ Sahih olduğu varsayılsa bile kemâlin nefyi anlamında esas alınır. Çünkü velinin bulunması mendûb olduğundan velinin bulunmadığı nikâh kâmil (faziletli) değildir.⁷² İkinci hadisi ile de amel edilemez. Çünkü râvisi Hz. Aişe olmasına rağmen kendisi hadisin bildirdiği hükme aykırı davranarak kardeşinin kızını ondan izin almadan evlendirmiştir. Bu da hadisteki hükmün mensûh olduğunu gösterir.⁷³

Üç mezhep, sahabe uygulamasından da bazı deliller zikretmişlerdir. Örneğin Hz. Ömer'in (ö. 23/644) kendi başına evlenen kadının nikâhını reddedip geçerli saymadığını belirtmişlerdir.⁷⁴ Ayrıca İbn Mes'ud (r.a.) (ö. 32/652-53), Hz. Ali (ö. 40/661), Hz. Ebû Hüreyre (ö. 58/678), İbn Abbas (r.a.) (ö. 68/687-88) ve İbn Ömer (r.a.) (ö. 73/693) başta olmak üzere ileri gelen sahabenin de nikâhta veliyi şart koştuklarını ifade etmişlerdir.⁷⁵

Reşit kadının kendisini evlendirme yetkisine sahip olmadığını benimseyen İslâm hukukçuları, kadının evliliği sonlandırma hususunda bir yetkiye sahip olmamasının, evliliği başlatmada da bir yetkisinin bulunmadığı anlamına delalet ettiğini belirterek görüşlerini aklî gerekçelendirmeyle de takviye etmişlerdir.⁷⁶

3. TAM EDÂ EHLİYETİNE SAHİP OLMAYANLAR ÜZERİNDE EVLENDİRME VELÂYETİ

Tam edâ ehliyetine sahip olmayanlar, akıl, buluş ve rüşt niteliklerini

⁶⁵ Kurtûbî, *el-Câmi'*, 13/272.

⁶⁶ Detaylı bilgi için bk. Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/37-44.

⁶⁷ Tirmizî, "Nikâh", 16; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 23.

⁶⁸ Lahmî, *et-Tebşira*, 4/1780; Zekeriyya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekeriyya el-Ensârî, *Esna'l-metâlib fî şerhi Ravdi't-tâlib* (Kahire: Dârü'l-Kitabi'l-İslami, ts.), 3/125; İbn Kudâme, *el-Kâfi fî fikhi'l-İmam Ahmed* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 3/9.

⁶⁹ Dârekutnî, "Nikâh", 1.

⁷⁰ Ebû İbrahim İsmail b. Yahya b. İsmail el-Müzenî, *Muhtasarü'l-Müzenî* (Beyrut: Dârü'l-Marife, 1990), 8/265; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 9/348.

⁷¹ Cessâs, *Şerhü Muhtasari't-Tahâvî*, 4/264; Kudûrî, *et-Tecrid*, 2006, 9/4265.

⁷² İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 3/117.

⁷³ Kudûrî, *et-Tecrid*, 2006, 9/4258.

⁷⁴ Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî Sahnûn, *el-Müdevvene* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 2/118; Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbas b. Osman b. Şafi' el-Muttalibî el-Kureşî İmam Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dârü'l-Marife, 1990), 5/13.

⁷⁵ Kurtûbî, *el-Câmi'*, 3/72.

⁷⁶ Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/42.

haiz olmayan kimselerdir. Böyle kimselerin kendi başlarına evlenemeyecekleri hususunda herhangi bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır.⁷⁷ Ancak nikâh akdi açısından üzerlerinde velâyet yetkisinin bulunup bulunmadığı, diğer bir ifadeyle velileri tarafından evlendirilip evlendirilemeyeceklerinin yanı sıra velinin onlar açısından nasıl bir unsur olduğu konusunda birtakım görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

3.1. Çocuklar Üzerinde Velâyet

Dört mezhebe mensup fakihler, “*Kadınlarınızdan -yaşlılığı sebebiyle- ay hali görmekten kesilenlerin iddet süreleri hakkında tereddüt ederseniz, onların iddet süresi üç aydır. Henüz ay hali görmemiş olanların iddetleri de böyledir.*”⁷⁸ âyetini delil alarak nikâh ile ilgili küçük kızlar üzerinde velâyetin cari olduğunu, dolayısıyla velileri tarafından evlendirilebileceklerini belirtmişlerdir. Zira âyette âdet görmeyen küçük yaşta kızların iddetinden söz edildiğini, iddetin ise boşanma sonrasında beklenmesi gereken bir süre olduğunu, bunun da küçük yaşta kızların evlendirilebileceğine işareten delalet ettiğini ifade etmişlerdir.⁷⁹ Fakihler, kız çocuklarına kıyas ederek erkek çocukları da küçük yaşta evlendirmenin caiz olduğunu beyan etmişlerdir.⁸⁰

Cumhura göre mezkûr âyetin, çocukların evlendirilebileceğine delalet etmediğini söyleyebilmek için aksi yönde bir delil bulunmalıdır. Böyle bir delil ise mevcut değildir. Tam tersine sünnette çocukları evlendirmenin caiz olduğuna dair açık deliller vardır. Mesela Hz. Peygamber, henüz küçük iken Hz. Aişe ile evlenmiş, buluş çağına erince de yanına almıştır.⁸¹

Bazı fakihler, “*İçinizdeki bekârları ve köleleriniz ile câriyelerinizden iyi olanları evlendirin.*”⁸² âyetini de küçük yaşta çocukları evlendirmenin caiz olduğuna dair dayanak göstermişlerdir. Zira âyette küçük veya büyük kaydı konulmaksızın mutlak biçimde bekârları evlendirmenin emredildiğini, bu sebeple âyetteki hükmün küçük çocukları da kapsadığını belirtmişlerdir.⁸³

Belirtilmelidir ki, fakihlerin küçük yaşta çocuklar ile ilgili teknik anlamda cevaz verdikleri husus, salt nikâh akdidir. Yoksa cinsî münâsebet değildir. Dolayısıyla cumhura göre küçük yaşta çocuk, özellikle kız çocuğu, evlendirilebilse de cinsel ilişkiye elverişli duruma gelmedikçe onunla cinsî münâsebette bulunulamaz. Cinsel ilişkiye ise buluşdan sonra elverişli hale

⁷⁷ Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, 40; Abdülvehhâb el-Hallâf, *Ahkâmü'l-Ahvâlî's-Şahsiyye* (Kuveyt: Dârü'l-Kalem, 1990), 24.

⁷⁸ et-Talâk 65/4.

⁷⁹ Cessâs, *Şerhü Muhtasari't-Tahâvî*, 4/293; Kâdi Abdülvehhâb, *el-Meûne*, 718; Mâverdi, *el-Hâvî'l-kebîr*, 9/52; Tenûhî, *el-Mumtî' fî şerhi'l-Muknî'*, 3/553.

⁸⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 4/213; Lahmî, *et-Tefsîr*, 4/1804; Beğavî, *et-Tehzîb fî fikhi'l-İmami's-Şâfi'*, 5/265; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/418.

⁸¹ Buhârî, “Menâkibu'l-Ensâr”, 44; Müslim, “Nikâh”, 10; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 33.

⁸² en-Nûr, 24/32.

⁸³ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/245; Kudûrî, *et-Tecrîd*, 2006, 9/414; Kâdi Abdülvehhâb, *el-Meûne*, 718.

gelinir. Nitekim Hz. Peygamber, küçük yaşta olan Hz. Aişe ile nikâh akdi kıymış, fakat onu yanına buluş çağına erdikten sonra almıştır. Kaldı ki, “*Nikâh çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin.*”⁸⁴ âyetinde buluş çağının nikâh lafzıyla ifade edilmiş olması, cinsel ilişkiye bâliğ olunduktan sonra elverişli hale gelindiğine açıkça delalet etmektedir.⁸⁵

Konunun bütünlük arz etmesi bakımında değinilmesi gereken diğer bir husus şudur: Mezhepler, küçük çocukların icbâr yetkisine sahip (mücbir) olan veliler tarafından evlendirilebileceklerini belirtmişlerdir. Fakat bu velilerin kimler olduğu ile ilgili farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Hanefîler’e göre miras sıralamasındaki asabenin tamamı küçükler ile akıl hastaları için mücbir velidir. Şu var ki, çocuk, baba ve dedenin dışındaki veliler tarafından evlendirilecek olursa muhayyerlik hakkını elde eder ve bâliğ olduktan sonra nikâhın feshini talep edebilir.⁸⁶ Mâlikî ve Hanbelîler’e göre mücbir veli sadece baba ve vasidir.⁸⁷ Şâfiîler’e göre ise yalnızca baba ve dededir.⁸⁸

Dört mezhep fakihleri, nikâh ile ilgili küçük çocuklar üzerinde velâyet yetkisinin bulunduğu konusunda ittifak halinde olsalar da küçük yaştaki dul ve yetim kızlar hakkında ihtilaf etmişlerdir. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler, “Kendi nefsi ile ilgili yetim kızdan izin alınmalıdır”⁸⁹ hadisini delil alarak, evlilik konusunda küçük yaştaki yetim kızların üzerlerinde velâyet yetkisinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Zira hadiste yetim kızlardan izin alınması gerektiğini, küçük yaştaki kızın vereceği iznin ise -edâ ehliyeti bulunmadığından- geçersiz olduğunu, bu nedenle buluşa ermeden evlendirilmelerinin geçerli olmayacağını ifade etmişlerdir.⁹⁰

Hanefîler ise, “-velisi olduğunuz- yetim kızlara -mehir konusunda- haksızlık etmekten korkarsanız -onlarla değil-, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz.”⁹¹ âyetini delil alarak bâliğ olmayan yetim kızların evlendirilmesini caiz görmüşlerdir. Onlara göre âyette yetim kızlarla evlenme, mehir konusunda haksızlık endişesinin bulunması halinde yasaklanmıştır. Bu da haksızlık endişesinin bulunmadığı hallerde onlarla evlenmede bir sakınca olmayacağına delalet etmektedir ki, âyette sözü edilen yetimler, henüz buluş çağına ermemiş olanlardır. Zira babası olmayan bir kız, buluş çağına ermeden önce yetim olarak isimlendirilir. Küçük yaştaki yetim kızla evlenmek caiz olduğu gibi, onu

⁸⁴ en-Nisâ 4/6.

⁸⁵ Kudûrî, *et-Tecrîd*, 2006, 9/4457; Serahsî, *el-Mebsût*, 9/77.

⁸⁶ Kudûrî, *Muhtasarü'l-Kudûrî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 146; Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâik*, 2/121.

⁸⁷ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2/110; Tenûhî, *el-Mumti' fi şerhi'l-Mukni'*, 3/552.

⁸⁸ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, 5/21; Müzenî, *Muhtasarü'l-Müzenî*, 8/265.

⁸⁹ Dârekutnî, “Nikâh”, 1.

⁹⁰ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2/103; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/54; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 9/402-403.

⁹¹ en-Nisâ 4/3.

evlendirmek de caizdir.⁹² Nitekim Hz. Peygamber, amcası Hz. Hamza'nın küçük yaşta olan kızını Ömer b. Ebi Seleme ile evlendirmiştir.⁹³

Yaşı küçük dula gelince; Hanefî ve Mâlikîler'e göre dul olan küçük kızlar üzerinde velâyet yetkisi vardır. Dolayısıyla veli tarafından evlendirilmeleri caizdir.⁹⁴ Ancak iki mezhep, ittifak ettikleri bu hükmün usûlî dayanaklarında farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir.

Hanefîler, reşit kızlar üzerinde velâyetin cari olmadığı konusunda istinat ettikleri delillerden hareketle nikâh akdindeki icbârî velâyet illetinin küçüklük olduğunu belirterek bu illetin bulunduğu herkes için velâyet-i icbârın sabit olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda dul veya bakire olması fark etmeksizin küçük kızların, mücbir velileri tarafından evlendirileceklerini benimsemişlerdir.⁹⁵ Bu konuda da “İçinizdeki bekârları ve kölelerinize ile câriyelerinizden iyi olanları evlendirin.”⁹⁶ âyetini delil almışlardır. Onlara göre âyette geçen “الأيامی” lafzı, “eşi olmayan” anlamında olup hem daha önce evlilik geçirmiş hem de hiç evlenmemiş olanları kapsamaktadır. Dolayısıyla küçük dul kız da bu âyetin kapsamındadır. Zira âyet âmmdır. Bakirelere tahsis edilmesi için âyet seviyesinde bir delilin bulunması gerekmektedir. Böyle bir delil ise mevcut değildir.⁹⁷ Sonra salt dulluk mal üzerindeki velâyete mâni değildir. Bu nedenle nefis üzerindeki velâyete de engel teşkil etmemelidir.⁹⁸ Hanefîler'e göre, “Dul olan kadın kendi nefsi üzerinde velisinden daha hak sahibidir” hadisi, yaşı büyük dullar ile ilgilidir. Çünkü hadiste dulun kendi nefsi üzerinde veliden daha yetkili (hak sahibi) olduğu bildirilmiştir. Küçüğün ise kendi nefsi üzerinde bir yetkiye sahip olmadığı konusunda icmâ vardır.⁹⁹

Mâlikîler, “Kendi nefsi ile ilgili yetim kızdan izin alınmalıdır” hadisinde sadece yetim kızlardan izin alınması gerektiğinin bildirildiğini, bunun mefhûm-i muhalifi gereğince ise yetim olmayan kızdan izin almanın gerekli olmadığını belirtmişlerdir. Bundan hareketle dul olup olmadığı fark etmeksizin kız üzerinde babanın velâyet yetkisinin bulunduğunu ifade etmişlerdir. Fakat velâyetin niteliği hususunda yaşı büyük olan ile küçük olan dul kızı ayrı değerlendirmişlerdir. Küçük dul kızı bakire büyük kıza kıyas edip üzerinde icbârî velâyetin bulunduğunu söylemişlerdir. Bu kıyasa istinaden “Dul olan kadın kendi nefsi üzerinde velisinden daha hak sahibidir” hadisini yaşı büyük dul kızlara tahsis ederek buluş çağına erişmiş dul kızlar

⁹² Serahsî, *el-Mebsût*, 4/214; Kudûrî, *et-Tecrîd*, 2006, 9/4289-4291.

⁹³ Serahsî, *el-Mebsût*, 4/214.

⁹⁴ Kudûrî, *et-Tecrîd*, 9/4314; Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâik*, 2/121; Kâdi Abdülvehhab, *el-Meûne*, 720; Kâdi Abdülvehhâb, *el-İşrâf alâ nüketi mesâilî'l-hilâf*, 2/688.

⁹⁵ Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâik*, 2/118; Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr* (Kahire: Matbaatu Mustafa el-Bâbî, ts.), 3/261.

⁹⁶ en-Nûr, 24/32.

⁹⁷ Kudûrî, *et-Tecrîd*, 2006, 9/4314-4315; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/245.

⁹⁸ Kudûrî, *et-Tecrîd*, 2006, 9/4315.

⁹⁹ Kudûrî, *et-Tecrîd*, 2006, 9/4318.

üzerinde icbârî velâyet yetkisinin bulunmadığını, dolayısıyla izinleri alınmadan evlendirilemeyeceklerini belirtmişlerdir. Mâlikîler, bakire büyük kız üzerinde velâyet-i icbârın bulunduğu dair zikrettikleri delillere ve küçük dul kızın bakire büyük kız gibi olduğu şeklindeki kıyasa dayanarak icbârî velâyet illetinin hem bekâret hem de küçüklük olduğunu beyân etmişlerdir. Binaenaleyh onlara göre bu illetlerden ikisini veya birini barındıranın üzerinde icbârî velâyet yetkisi sabit olur. Barındırmayanın üzerinde ise sabit olmaz. Bu bağlamda bakire kız üzerinde her hâlükârda, dul kız üzerinde küçük olması halinde velâyet yetkisi söz konusudur. Büyük dul kız üzerinde ise icbârî velâyet yetkisi söz konusu değildir. Çünkü velâyet-i icbâr için gerekli olan illetlerden hiçbirini taşımamaktadır.¹⁰⁰

Şâfiîler, “Dul olan kadın kendi nefsi üzerinde velisinden daha hak sahibidir” hadisini delil alarak, küçük veya büyük olması fark etmeksizin dul kadın üzerinde icbârî velâyet yetkisinin söz konusu olmadığını benimsemişlerdir. Onlara göre hadiste duldan izin almanın gerekli olduğu bildirilmiştir. Küçük çocuk ise -edâ ehliyeti bulunmadığından- izin verme yetkisine sahip değildir. Bu sebeple dul olan küçük kız buluşa ermeden evlendirilemez. Zira bu hadis bütün dul kadınları kapsayacak biçimde âmdir. Tahsise başvurarak küçük dulları hadisin kapsamından çıkarabilmek için bir delil bulunmalıdır. Böyle bir delil ise mevcut değildir.¹⁰¹ Şâfiîler, büyük bakire kız üzerinde icbârî velâyet yetkisinin bulunduğu ile ilgili dayandıkları delillerin yanı sıra dul kadının kendi nefsi üzerinde daha hak sahibi olduğunu bildiren hadisi esas alarak kız üzerindeki velâyet-i icbâr illetinin, bekâret olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla Şâfiîler’e göre bir kızda bekâret illeti mevcut ise, büyük de olsa üzerinde icbârî velâyet yetkisi tahakkuk eder. Bu illet mevcut değilse, yani dul ise, küçük de olsa üzerinde icbârî velâyet yetkisi söz konusu olmaz.¹⁰² Onlara göre nikâhtaki velâyeti mal üzerindeki velâyete kıyas etmek yersizdir. Çünkü malî konularda velâyet geniştir. Öyle ki, mücbir olmayan veliler için de geçerlidir. Oysa çocuğun nikâhı konusunda mücbir olmayan velinin bir yetkisi bulunmamaktadır. Bu da mal üzerindeki velâyet ile nefis üzerindeki velâyetin aynı olmadığını gösterir.¹⁰³

Hanbelîler’den bu konu ile ilgili iki görüş nakledilmiştir. Bazı Hanbelîler Şâfiîler ile aynı görüşü benimseyerek nikâh konusunda dul olan küçük kız üzerinde velâyet yetkisinin bulunmadığını, dolayısıyla

¹⁰⁰ Kâdi Abdülvehhab, *el-Meûne*, 720-721; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî İbn Abdilberr, *el-Kâfi fî fikhi ehli’l-Medîne* (Riyad: Mektebetü’r-Riyad, 1980), 2/522-523; Ebû Muhammed Abdülaziz b. İbrahim b. Ahmed el-Küreşî et-Temîmî İbn Bezîze, *Ravdatü’l-müstebîn fî şerhi Kitabî’t-Telkîn* (Beyrut: Dârü İbn Hazm, 2010), 1/179; Kâdi Abdülvehhâb, *el-İsrâfalânüketi mesâilî’l-hilâf*, 2/688.

¹⁰¹ Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 9/66-67; Rûyânî, *Bahrü’l-mezheb*, 9/63; Beğavî, *et-Tehzîb fî fikhi’l-İmami’-Şâfiî*, 5/256.

¹⁰² Demîrî, *en-Necmü’l-vehhâc*, 7/72; Veliyuddin Ebû Zur’a Ahmed b. Abdirrahim b. el-Huseyin el-İrâkî el-Mihrânî, *Tahrîru’l-fetâvâ* (Cidde: Dârü’l-Minhâc, 2011), 2/534.

¹⁰³ Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 9/67; Rûyânî, *Bahrü’l-mezheb*, 9/63.

evlendirilemeyeceğini belirtmiş, bazıları ise Hanefî ve Mâlikîler ile aynı görüşü benimseyip evlendirilebileceğini ifade etmişlerdir.¹⁰⁴

Zâhirîler, “Kadınlarınızdan -yaşlılığı sebebiyle- ay hali görmekten kesilenlerin iddet süreleri hakkında tereddüt ederseniz, onların iddet süresi üç aydır. Henüz ay hali görmemiş olanların iddetleri de böyledir.”¹⁰⁵ âyetinin zahirini esas alarak küçük kızlar üzerinde velâyet yetkisinin bulunduğunu, küçük erkekler üzerinde ise velâyet yetkisinin söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Çünkü onlara göre küçük kızlar ile ilgili delil olmasına karşın ne ilgili âyette ne de başka bir delilde küçük erkeklerin evlendirilebileceğine dair bir delil bulunmamaktadır. Bu sebeple veli, velâyeti altındaki küçük kıza evlendirme yetkisine sahiptir. Ancak küçük erkek ile ilgili bu yetkiye sahip değildir.¹⁰⁶

Osman el-Bettî (ö. 143/760 [?]), İbn Şübrüme (ö. 144/761) ve Ebû Bekir el-Esam (ö. 200/816), “Nikâh çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin.”¹⁰⁷ âyetini delil alarak küçük çocuklar üzerinde evlendirme velâyetinin bulunmadığını, dolayısıyla evlendirilemeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu âlimlerin konuya dair yaklaşımları şöyledir: Bu âyette buluş çağının nikâh lafzıyla ifade edilmiş olması, nikâhın ancak buluş çağından sonra caiz olacağına delalet etmektedir. Şayet buluşdan önce nikâh caiz olsaydı, âyette buluşun nikâh lafzıyla ifade edilmiş olması anlamsız olurdu. Sonra çocuklar üzerinde velâyetin sabit olması, temelde ihtiyaç sebebiyledir. Çocukların ise evliliğe ihtiyaçları yoktur. Çünkü nikâhın asıl amacı, şehevî ihtiyaçları karşılamak ve neslin devamını sağlamaktır. Bunlar ise çocuklar için söz konusu değildir. Ayrıca nikâh, ömür boyu süren bir akittir. Dolayısıyla çocuğun evlendirilmesi, buluşdan sonra da onu bağlayacak olan hukukî bir tasarrufun gerçekleştirilmesi olur. Böyle bir tasarruf ise caiz değildir. Zira buluşdan sonraki dönem açısından velâyet söz konusu değildir. Bu nedenle veli, çocuğu tüm hayatında hükümlerine uymaya mecbur bırakacak hukukî bir tasarrufta bulunamaz.¹⁰⁸

3.2. Zihinsel Engeliler Üzerinde Velâyet

Cumhur, aklı melekededen yoksun olmaları hasebiyle zihinsel engellileri küçük yaştaki çocuklara kıyas ederek nikâh hususunda velâyete tâbi olduklarını, dolayısıyla ihtiyaç duymaları halinde evlendirilebileceklerini belirtmiştir.¹⁰⁹ Ancak Şâfiîler ile İmam Züfer (ö. 158/775) farklı bir ayrıntıya

¹⁰⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/407; Tenûhî, *el-Mumtî fî şerhi'l-Muknî*, 3/554.

¹⁰⁵ et-Talâk 65/4.

¹⁰⁶ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said el-Endülûsî İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-âsâr* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 9/38-45.

¹⁰⁷ en-Nisâ 4/6.

¹⁰⁸ Cessâs, *Şerhü Muhtasari't-Tahâvî*, 4/293; Serahsî, *el-Mebûsât*, 4/212; Aynî, *el-Binâye*, 5/90; Bekir Karadağ, *Mu'tezilen'in Fıkah Anlayışı (Ebû Bekir Asam Örneği)* (Ankara: Fecr Yayınları, ts.), 118-119.

¹⁰⁹ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/245; Muhammed b. Yusuf b. Ebi'l-Kâsım b. Yusuf el-Abderî el-Giranâtî

gitmişlerdir. Şâfîiler'e göre zihinsel engelli erkek ise, evliliğe arzulu bulunması veya fayda göreceği kanaatinin oluşması halinde sadece bir kadınla evlendirilebilir. Kız ise, maslahat bulunması durumunda evlendirilebilir.¹¹⁰ İmam Züfer akıllı iken buluş çağına erdikten sonra akfî melekelerini yitiren kimseyi bayılan kimseye kıyas ederek nikâh konusunda velâyete tâbi olmadığını belirtmiştir. Ona göre böyle bir kimse buluşa erdikten sonra üzerindeki velâyet yetkisi kalkmıştır. Akfî melekelerini yitirmesi halinde, üzerinden kalkmış olan velâyet yetkisi tekrardan oluşmaz. Bu tıpkı bayılan kimsede olduğu gibidir. Zira bir kimse bayıldığında, bayınlık esnasında akli başında olmamasına rağmen üzerinde velâyet yetkisi oluşmamaktadır. Aynı durum akfî melekelerini bâliğ olduktan sonra yitiren kimse için de geçerlidir.¹¹¹

İhtilafı olan diğer bir husus, tam edâ ehliyetine sahip olmayanlar açısından velinin nasıl bir unsur olduğu meselesidir. Edâ ehliyeti hiç bulunmayan gayr-i mümeyyiz çocuklar ile zihinsel engelliler için veli, Hanefî ve Hanbelîler'e göre sıhhat şartı,¹¹² Mâlikî ve Şâfîilere göre rükündür.¹¹³ Eksik edâ ehliyeti bulunan mümeyyiz çocuklar için veli, Hanefî ve Mâlikîler'e göre nefâz şartı,¹¹⁴ Şâfîiler'e göre rükün,¹¹⁵ Hanbelîler'e göre ise sıhhat şartıdır.¹¹⁶

SONUÇ

İslâm hukukçularının, âkil-bâliğ olan reşit kız/kadın üzerinde velâyet yetkisinin bulunup bulunmadığı ile ilgili kendi görüşleri doğrultusunda birtakım delillere dayandıkları bir gerçektir. Ancak konunun sadece deliller ile bağlantılı olduğunu söylemek güçtür. Çünkü dayanılan delillerin hiçbiri kat'î sayılabilecek nitelikte değildir. Zira dayanak gösterilen âyetler delalet itibarıyla, hadisler ise sübut cihetiyle zannîdirler. Şu hâlde deliller kadar, İslâm hukukçularının yaşamış oldukları dönem ve bölgenin örfî şartlarının da görüş farklılıklarında etkin bir role sahip olduğu söylenebilir. Bu sebeple konu, zamanın şartlarına göre yeniden değerlendirilmeye açıktır.

İstinat edilen deliller bir tarafa bırakılacak olursa, Hanefîler, kadının bağımsız kişiliğini göz önünde bulundurarak özgür iradesiyle eşini seçip kendi başına evlenebileceğini belirtmişlerdir. Buna karşın diğer mezhepler,

el-Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklâl li-Muhtasari Halîl* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 5/102; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kina'*, 5/49.

¹¹⁰ İbnü'l-Mülakkîn, *Ucâletü'l-muhtâc*, 3/1238; Demîrî, *en-Necmü'l-vehhâc*, 7/133.

¹¹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 4/228; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/245.

¹¹² Muhammed b. Ferâmuz b. Ali Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm şerhi Gureri'l-ahkâm* (Beyrut: Dârü İhâyi'l-Kütübü'l-Arabiyye, ts.), 1/334; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kina'*, 5/42.

¹¹³ Muhammed b. Ahmed b. Arefe ed-Desûkî el-Mâlikî Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî alâ Şerhi'l-Kebîr* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 2/231; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/138.

¹¹⁴ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/233; Desûkî, *Hâşiyetü'd-DesûkîalâŞerhi'l-Kebîr*, 2/231.

¹¹⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/138.

¹¹⁶ Buhûtî, *Keşşâfü'l-kina'*, 5/49.

kadının sosyal hayatta aktif olmaması sebebiyle yanlış eş seçiminde bulunma olasılığını dikkate alarak kendi başına evlenemeyeceğini benimsemişlerdir. Dolayısıyla aslında tüm mezhepler, kendi bakış açıları çerçevesinde maslahatı gözetmişlerdir. Bununla birlikte aralarındaki ihtilaf görünürde büyük olsa da ahlâkî ve örfî ilkelere riayet konusunda müşterek denilebilecek bir tutum sergilemişlerdir. Zira Hanefiler, kıza/kadına kendi başına evlenme hakkını tanımakla birlikte velisinin razı olacağı hususları göz önünde bulundurması gerektiğini, aksi takdirde veli açısından nikâhın feshine yönelik talep hakkının meydana geleceğini belirmişlerdir. Öte yandan diğer mezhepler, kadını evlendirme yetkisinin veliye ait olduğunu belirtmiş olsalar da velinin bu hakkını kötüye kullanmaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda rızasını almadan kızı evlendirmenin de istediği bir kimseyle evlenmesine mâni olmanın da doğru olmayacağını beyan etmişlerdir. Fakat çağımız açısından görüşler içerisinde en mutedil olan, İmam Muhammed'in görüşü gibi durmaktadır. Zira evlilik konusunda kızların tamamen veliye bağlı olduklarını belirten cumhurun görüşü günümüz şartlarında birtakım zorlukları barındırmaktadır. Bütünüyle bağımsız olduklarını belirten İmam Ebû Hanîfe ve İmam Ebû Yûsuf'un görüşü ise niza ve töhmet ihtimaline açıktır.

Dört mezhebe mensup fakihlerin, çocukların üzerinde evlendirme velâyetinin cari olduğu, dolayısıyla velileri tarafından evlendirilebilecekleri konusunda güçlü delillere dayandıkları şüphe götürmez bir hakikattir. Her ne kadar fakihlerin cevaz verdikleri, teknik anlamda nikâh akdi olup cinsel birliktelik olmasa da yaşadığımız çağda, ahlâkî yapı sebebiyle bunu kontrol altında tutmak oldukça güçtür. Bu sebeple meselenin sosyokültürel şartlar çerçevesinde değerlendirilmesi daha doğru bir tutum olacaktır. Bundan hareketle günümüz şartları açısından İbn Şübrûme, Osman el-Bettî ve Ebû Bekir el-Asam tarafından benimsenen görüşün daha uygun olduğu rahatlıkla söylenebilir. Nitekim Osmanlı Hukûk-i Âile Kararnamesi'nde de bu görüş esas alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Adevî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Mükrim es-Saidî. *Hâşiyetü'l-Adevî ala şerhi Kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1994.
- Apaydın, H. Yunus. "Velâyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/15-19. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Aslan, Bedri. "İslam Hukukunda Evlilikte Velâyetin Ortadan Kalkmasıyla Velinin Velâyetinin Kime Gececeği Konusunun Değerlendirilmesi". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (Ocak 2016), 26-47.
- Atar, Fahrettin. *Fıkıh Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 10. Basım, 2013.
- Aynî, Bedruddin Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed b. Hüseyin. *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- Bakıllânî, Kâdi Ebû Bekir Muhammed b. et-Tayyib. *et-Takrîb ve'l-irşâd*. 3 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1998.
- Bardakoğlu, Ali. "Ehliyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 10. İstanbul:

- Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Beğavî, Muhyissünne Ebû Muhammed el-Hasan b. Mes'ûd. *et-Tehzîb fî fikhi'l-İmami's-Şâfi'*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmi'u's-sahîh*. 9 Cilt. Bulak: Matbaatü'l-Emirîyye, h. 1311.
- Buhûtî, Mansûr b. Yunus b. İdrîs. *Kuşşâfü'l-kina' an metni'l-İkna'*. 6 Cilt. Riyad: Mektebetü'n-Nasri'l-Hadise, 1968.
- Cessâs, Ahmed b. Ali Ebû Bekir er-Râzî. *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 2010.
- Çınar, Fatih. "Şer'î Naslar Bağlamında Nikâh Lafzı ve Fıkhi Tesiri". *Mütefekkir* 7/13 (2020), 225-240.
- Çınar, Fatih. "Şevkânî'ye Göre Nikâhta Veli Meselesi". *Mütefekkir* 3/5 (2016), 177-194.
- Danışman, Muhammet Ali. "İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 239-258.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *Sünen*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004.
- Demîrî, Ebû'l-Bekâ Kemâlüddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ el-Kâhirî eş-Şâfiî. *en-Necmü'l-vehhâc fî şerhi'l-Minhâc*. 10 Cilt. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2004.
- Desûkî, Muhammed b. Ahmed b. Arefe ed-Desûkî el-Mâlikî. *Hâşiyetü'd-Desûkî ala Şerhi'l-Kebîr*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi. *es-Sünen*. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Ebû Ya'la, Kâdî Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Halef el-Ferrâ. *el-'Udde fî usuli'l-fikh*. 5 Cilt. b.y: y.y., 2. Basım, 1990.
- Ebû Zehra, Muhammed. *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*. Beyrut: Dârü'l-Fikri'l-Arabi, ts.
- Ensârî, Zekerîyya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekerîyya. *Esna'l-metâlib fî şerhi Ravdi't-tâlib*. 4 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kitabi'l-İslami, ts.
- Gaznevî, Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. İshâk b. Ahmed eş-Sîbî. *Şerhü'l-Muğni*. Afyon: Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Yazmalar, 17704, 326.
- Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî. *el-Mustasfâ*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.
- Genç, Mustafa. "İslam Hukukunda Evlenme Akdi Bakımından Velinin Hukûkî Kişiliği". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 35 (2020), 331-360.
- Genç, Mustafa. "İslam Hukukunda Velâyetin Mahiyeti". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 7/6 (2020), 204-227.
- Hallâf, Abdülvahhâb. *Ahkâmü'l-ahvâlî's-Şahsiyye*. Kuveyt: Dârü'l-Kalem, 2. Basım, 1990.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *el-Kâfî fî fikhi ehli'l-Medîne*. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Riyad, 2. Basım, 1980.
- İbn Bezîze, Ebû Muhammed Abdülaziz b. İbrahim b. Ahmed el-Küreşî et-Temîmî. *Ravdatü'l-müstebîn fî şerhi Kitabi't-Telkîn*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 2010.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said el-Endülûsî. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. 12 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî. *el-Kâfî fî fikhi'l-İmam Ahmed*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî. *el-Muğni*. 15 Cilt. Riyad: Dârü'l-Âlemi'l-Kütüb, 3. Basım, 1997.
- İbn Nuceym, Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed. *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitabi'l-İslami, 2. Basım, ts.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtûbî. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. 4 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2004.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtûbî. *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslami, 1988.
- İbnü'l-Cellâb, Ebû'l-Kâsim Ubeydullah b. Hüseyin b. Hasen b. el-Cellâb el-Basrî. *et-Tefri' fî*

- fikhi'l-İmam Mâlik*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2007.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî. *Fethu'l-Kadîr*. 10 Cilt. Kahire: Matbaatu Mustafa el-Bâbî, ts.
- İbnü'l-Mülakkîn, Siracuddin Ebû Hafs Ömer b. Ali b. Ahmed. *Ucâletü'l-muhtâc ilâ tevcîhi'l-Minhâc*. 4 Cilt. tÜrdün: Dârü'l-Kitâb, 2001.
- İmam Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbas b. Osman b. Şâfi' el-Muttallibî el-Kureşî. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Marife, 1990.
- İmrânî, Ebü'l-Hasen Yahya b. Ebi'l-Hayr b. Sâlim el-Yemenî eş-Şâfiî. *el-Beyân fî mezhebi İmami's-Şâfiî*. 13 Cilt. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2000.
- Kâdi Abdülvehhâb, Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî. *el-İsrâf alâ nüketi mesâili'l-hilâf*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1999.
- Kâdi Abdülvehhâb, Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî. *el-Meüne alâ mezhebi âlimi'l-Medine*. Mekke: Mektebetu Nizar Mustafa el-Bâz, ts.
- Kâdi İyâz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *et-Tenbihâtü'l-müstanbeta ale'l-kütübi'l-müdevveneti ve'l-muhtaleta*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 2011.
- Kâdi İyâz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *İkmâlu'l-mu'lim bi-fevâidi Müslim*. 8 Cilt. Kahire: Dârü'l-Vefâ, 1998.
- Karadağ, Bekir. *Mu'tezilen'nin Fıkıh Anlayışı (Ebû Bekir Asam Örneği)*. Ankara: Fecr Yayınları, ts.
- Karâfi, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısırî. *ez-Zahîre*. 14 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslami, 1994.
- Kâsânî, Alaüddîn Ebû Bekir b. Mes'ud b. Ahmed. *Bedâ'iu's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1986.
- Kiyâ el-Harrâsî, İmaduddin Ali b. Muhammed b. Ali Ebü'l-Hasen et-Taberî. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Baskı, 1405.
- Komisyon. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: DİB Yayınları, 6. Basım, 2015.
- Köse, Saffet. "İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), 101-116.
- Kudûrî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdân. *et-Tecrîd*. 12 Cilt. Kahire: Dârü's-Selâm, 2. Basım, 2006.
- Kudûrî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdân. *Muhtasarü'l-Kudûrî*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Kurtûbî, Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekir b. Ferh el-Ensârî el-Hazrecî. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, 2. Basım, 1964.
- Lahmî, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed. *et-Tefsira*. 14 Cilt. Katar: Vezâretü'l-Evkâf, 2011.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî. *Te'vilâtu ehli's-sünne (Te'vilâtu'l-Kur'ân)*. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.
- Mâverdi, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî. *el-Hâvi'l-kebîr fî fikhi mezhebi'l-İmami's-Şâfiî*. 19 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Merdâvî, Alaüddîn Ebü'l-Hasen Ali b. Süleyman b. Ahmed. *el-İnsâf fî ma'rifeti'r-râcihi mine'l-hilâf*. Kahire: Hecer li't-Tibaeti ve'n-Neşri, 1995.
- Merdâvî, Alaüddîn Ebü'l-Hasen Ali b. Süleyman b. Ahmed. *et-Tahbît şerhü't-tahrîr*, 8 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2000.
- Mevvâk, Muhammed b. Yusuf b. Ebi'l-Kâsım b. Yusuf el-Abderî el-Gıranâtî. *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasari Halîl*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Mihrânî, Velıyuddin Ebû Zur'a Ahmed b. Abdirrahim b. el-Huseyn el-İrâkî. *Tahrîru'l-fetâvâ*. 3 Cilt. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2011.
- Molla Hüsrev, Muhammed b. Ferâmuz b. Ali. *Dureru'l-hükkâm şerhu Gureri'l-ahkâm*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü İhâyi'l-kutubi'l-Arabiyye, ts.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. 5 Cilt. Kahire: Matbaatu İsa el-Bâbî, 1955.

- Müzenî, Ebû İbrahim İsmail b. Yahya b. İsmail. *Muhtasarü'l-Müzenî*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Marife, 1990.
- Râzî, Fahrüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyn et-Teymî. *Mefâtihu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dârü İhyai't-Türasi'l-Arabi, 3. Basım, h. 1420.
- Recrâcî, Ebü'l-Hasen Ali b. Said. *Menâhicü't-tahsil ve netâicu letâifit-te'vil fi şerhi'l-Müdevveneti ve halli müşkilâtihâ*. 10 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 2007.
- Rûyânî, Ebü'l-Mehâsin Fahrülislâm Abdülvâhid b. İsmâil b. Ahmed et-Taberî. *Bahü'l-mezheb fi füru'ül-mezhebi's-Şâfiî*. 14 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye. 2009.
- Sahnûn, Ebü Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî. *el-Müdevvene*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Sâvî, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Halvetî. *Bülegatü's-sâlik lî ekrabi'l-mesâlik*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Meârif, ts.
- Serahsî, Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Marife, 1993.
- Şa'bân, Zekiyuddin. *İslam Hukuk İlminin Esasları*. çev. İbrahim Kâfi Dönmez. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 18. Basım, 2013.
- Tenûhî, Zeynuddin el-Müneccî b. Osman b. Es'ad el-Hanbelî. *el-Mumti' fi şerhi'l-Mukni'*. 4 Cilt. Mekke: Mektebetü'l-Esedî, 3. Basım, 2003.
- Zerkâ, Mustafa Ahmed. *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âmm*. 2 Cilt. Şam: Dârü'l-Kalem, 2. Basım, 2004.
- Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *el-Câm'iu'l-kebir*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1996.
- Zerkeşî, Ebü Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısrî el-Minhâcî eş-Şâfiî. *el-Bahrü'l-muhît fi usuli'l-fikh*. 8 Cilt. b.y.: Dârü'l-Kutubey, 1994.
- Zeylâî, Ebü Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûffî el-Bârîî. *Tebyînu'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dekâik*. 6 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-Emirîyye, 1313.

 Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

 Yazar(lar) / Author(s): Muhammed Mehdi Aksoy.

 Finansman / Funding: Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder(ler). / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.